

STEFANIA ŁOTOCKA

**PLAN PRACY
WYCHOWAWCZEJ**

DLA KL. I – VII SZKÓŁ Powszechnych

Wydanie II znacznie rozszerzone

WARSZAWA — LWÓW — KRAKÓW
SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA R. SCHWEITZERA WE LWOWIE
UL. BATOREGO 26.

Cena 80 gr.

**Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu**

WRO0171669

STEFANIA ŁOTOCKA

PLAN PRACY WYCHOWAWCZEJ

Wskazówki metodyczne i materiał pomocniczy

Wydanie II znacznie rozszerzone i zmienione

WARSZAWA — LWÓW — KRAKÓW

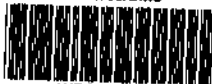
SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA R. SCHWEITZERA WE LWOWIE
UL. BATOREGO 26.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Centralna Biblioteka Pedagogiczna
Instytut Pedagogiki Szkolnego Wrocławia
we Wrocławiu

Nr Inw. 2451 Rp

Dołnośląska Biblioteka Pedagogiczna
we Wrocławiu

WRO0171689

Drukarnia „Ekonomia”, Lwów, Kopernika 18.

WSTĘP.

I. WSKAZÓWKI METODYCZNE.

Jak umiejętnie ułożyć „Plan pracy wychowawczej?”
— oto pytanie, nad którym rokrocznie musi poważnie zastanowić się każdy nowoczesny nauczyciel-wychowawca w szkole powszechnej. Ułożenie bowiem planu pracy wychowawczej nie jest bynajmniej rzeczą łatwą i od bardzo wielu zależy czynników.

Wyliczmy je:

1. Układając plan pracy wychowawczej, liczyć się przede wszystkim musimy z wiekiem dziatwy, którą mamy wychowywać — oraz z okresem rozwoju duchowego, w którym się dziatwa w danej chwili znajduje. Inaczej bowiem, siłą rzeczy, wyglądać musi plan pracy wychowawczej dla dzieci siedmioletnich, dzieci klasy pierwszej szkoły powszechnej t. j. w okresie średniego dziecięctwa, — inaczej dla dziatwy w kl. II—IV, w latach 8—10 w okresie późnego dziecięctwa. — Inaczej w kl. V—VI, w latach 11—13, w okresie późnego dziecięctwa i początkach okresu przedpokwitania, — a inaczej w końcu dla uczniów czy uczenic kl. VII szkoły powszechnej, liczących lat 13—15, w okresie przedpokwitania i pokwitania.

Każdy okres życia duchowego, w którym się dziatwa znajduje wyłania swoje szczególne zadania wychowawcze. Je też trzeba głównie mieć na oku, układając plan pracy wychowawczej dla danej klasy, zgodnie z duchem nowych programów.

2. Płeć dzieci jest czynnikiem poważnie modyfikującym cele i zabiegi wychowawcze, na co słusznie zwracają uwagę: Dr. Jan Kuchta w dziele: „Rozwój psychiczny młodzieży a praca szkolna“, — III. wyd. — Warszawa. 1935, — oraz E. Croner w pracach: „Psychika młodzieży żeńskiej“. Warszawa. 1933, i — „Nowoczesne wychowanie dziewcząt“. Lwów. 1936.

Inny przeto obmyślimy plan pracy wychowawczej dla dziewcząt, — dostosowany do dziewczęcej psychiki, — dziewczęcej indywidualności, — celów życiowych i roli społecznej, — inny dla chłopców, — dostosowany do ich psychicznych odrębności, zainteresowań, dążeń i kierunku życiowego.

Poważne trudności napotkać możemy przy układaniu planu pracy wychowawczej w zakładach koedukacyjnych. Mieć wtedy bowiem a musimy na uwadze te liczne trudności, które ona nastęrcza w razie braku odpowiedniego budynku, urządzeń, — jakimi grozi pewnym nie nadającym się do wspólnego wychowania osobnikom obu płci, — jakie powoduje różne tempo rozwoju psychicznego chłopców i dziewcząt. Dziewczęta, jak wiadomo bowiem, rozwijają się psychicznie w latach, gdy uczęszczają do szkoły powszechnej, szybciej, niż chłopcy, — inne mają zainteresowania, — inne niekiedy zdradzają zdolności. Informują o tych sprawach, prócz wymienionych już prac, — książki T. Męczkowskiej: „Szkoły mieszane. Koedukacja“. — Warszawa. 1920, i J. Fondalińskiego: „Koedukacja“. Poznań. 1936. — Zapowiedziana jest analogiczna praca W. Ambroziewicza.

3. Niemniej ważne jest uwzględnienie środowiska, w którym wyrasta wychowanek. Środowisko wycisnąć może także pewne znamiona i nadać kierunek naszej pracy. Musimy więc znać to środowisko i jego potrzeby, zalety i wady. O środowisku posiadamy dobre prace Dr. H. Podkulskiej pt. „Środowisko w świetle najnowszych badań“. Lwów. 1936, — „Środowisko rodzinne“ Lwów. 1937, — „Środowisko wielkomiejskie“. — Lwów. 1936. — oraz Dr. H. Rowida: „Środowisko“. Warszawa. 1936; — o wiejskim środowisku piszą: Dr. Jan

Kuchta „Psychologia dziecka wiejskiego a praca szkolna“. Warszawa. 1933, str. 18—25, — J. Szelejewski: „Dziecko wiejskie“, Poznań, — Z. Mysłakowski: „Rodzina wiejska, jako środowisko wychowawcze“, Kraków, — o środowisku małomiasteczkowym: Kursa, Pisarski, Grellerówna: „Wychowanie w środowisku małomiasteczkowym“, — o środowisku wielkomiejskim wkońcu: Dr. J. Kuchta „Dziecko-włóczęga“. Warszawa. Arct. 1933, — J. Szelejewski: „Wielkomiejskie dziecko proletariackie“. Poznań 1934 itp. Dobrze jest przeto znać i przeglądać te książki w ciągu roku szkolnego, by tym lepiej móc wżyć się we własne środowisko szkolne.

4. Plan pracy wychowawczej nie może być czymś martwym, szablonowym i skostniałym, — czymś z roku na rok powtarzającym i przez rok cały bezwzględnie i ślepo obowiązującym. Stanowi on tylko ramy, jakie chaotycznej naszej niekiedy pracy szkolnej mają nadać więcej celowości i kierunek. Należy tedy pamiętać o tym, że praca wychowawcza objąć musi przede wszystkim stale nowe aktualne przeżycia dzieci w szkole, domu, miejscowości rodzinnej, państwie, — a nawet świecie. Aktualizacja więc to dalszy postulat, jaki wysuwamy w pracy wychowawczej. Można nawet co roku obmyślić jakieś aktualne hasło naczelne dla pracy wychowawczej w danym roku szkolnym: Np. Bądź dobrym obywatelem! Bądź dobrym człowiekiem! Ukochaj własny kraj! Poznaj życie gospodarcze Polski! itp. Można ustanawiać dla klas młodszych hasła tygodniowe, — a później miesięczne.

5. Należy także w planie pracy wychowawczej objąć równomiernie wszystkie dziedziny wychowania i stale mieć przed oczyma osobowość wychowanka, jako całość żywą na tle otoczenia. Podkreślić przy tym i szczególnie uwzględniać należy te działy wychowania, których wagę zaznacza nowa polska szkolna ustawa ustrojowa, — Statut szkół powszechnych, — i nowe programy szkolne, względnie „Wytyczne dla autorów programów szkół ogólnokształcących“. Warszawa. 1932.

Wogóle należałoby wyodrębnić głównie takie działy wychowania²⁾ dla celów praktycznych:

1. wychowanie religijno-moralne,
2. wychowanie obywatelsko-państwowe,
3. wychowanie estetyczne,
4. wychowanie gospodarcze (techniczno-uityitarne),
5. wychowanie fizyczne,
6. wychowanie higieniczne i zajęcia z zakresu kultury życia codziennego,
7. Wychowanie intelektualne¹⁾.

6. Opracowując „Plan pracy wychowawczej“ szczególną troską otoczyć należy w szkole powszechnej już na I-ym szczeblu wychowanie higieniczne i zajęcia z zakresu kultury życia codziennego (tj. pewne nawyki w zakresie higieny ciała, ubrania, jedzenia, mieszkania, poziomu kultury towarzyskiej i t. d. Różnice w tej dziedzinie, napozór drobne i niewiele znaczące tworzą przepaść kulturalną w stosunkach między ludźmi, — utrudniają a nawet uniemożliwiają współżycie i porozumienie. To też do kultury życia codziennego zaprawiać musi szkoła powszechna — dziecko, — już od pierwszych dni jego pobytu w szkole poczynając, jak to słusznie podkreśla Dr. Wł. Hożowska w książce:

1) Najlepszą pracą o wychowaniu intelektualnym, roli zainteresowania, aktywności w nauczaniu żywym, podręczniku i t. p. jest praca M. T. Lubeckiego „Jak się uczyć”. Lwów. 1934., oraz podstawowe dzieło Prof. U. J. Dr. Z. Mysłakowskiego „Nauczanie żywe a podręcznik szkolny”. Lwów. 1936. Księgarnia Pedagogiczna.

2) Obszerniejszy materiał i psychologiczne podstawy planu pracy wychowawczej podaje Dr. J. Kuchta w książce: Rozwój psychiczny młodzieży a praca szkolna. III. Wyd. Warszawa 1933. Nasza Księgarnia.

Podany tu materiał stanowi jedynie wyliczenie możliwości wogóle lub pewnych poczynań przykładowo wybranych — i nie może obowiązywać w całości, bez zastrzeżeń i zmian w różnych warunkach.

„Zajęcia praktyczne w zakresie kultury życia codziennego w szkole powszechnej“. Warszawa. 1933.

Z działu tej kultury osiągnąć się winno już na szczęblu I-ym szkoły powszechnej wcale poważne rezultaty, a mianowicie:

odnośnie do higieny ciała: umiejętność samodzielnego i sprawnego utrzymywania w czystości ciała,

co do higieny odzieży: utrzymywanie w czystości ubrania i obuwia z czyszczeniem odzieży na mokro, z wywabianiem plam,

co do higieny mieszkania: umiejętność utrzymywania w porządku przedmiotów przy pracy i zabawie, — oraz umiejętność zamiecenia bez kurzu podłogi, wybrania popiołu z pieca, oczyszczenia szyby i niewielkiego przedmiotu metalowego.

7. Wychowania nie można opierać jedynie na swoich pogadankach czy wykładach i rozmowach, — to bowiem nie wystarcza. Musi się umożliwić wychowankom branie udziału w pewnych sytuacjach, uczestniczenie w pewnych poczynaniach i pracach, słowem przeżycia, branie w zamierzeniach wychowawczych aktywnego udziału. Same pogadanki bowiem i słowa wiodą do pustego werbalizmu i rzetelnych rezultatów wychowawczych nie dają.

II. OBOWIĄZUJĄCE ŹRÓDŁA URZĘDOWE, JAKO WYTYCZNE PLANU PRACY WYCHOWAWCZEJ.

Wśród obecnie obowiązujących źródeł, do których bezwzględnie sięgnąć musimy zabierając się do ułożenia „Planu pracy wychowawczej“, — lub mając do rozstrzygnięcia jakiegokolwiek wątpliwości należą właściwie tylko:

a) Ustawa o ustroju i organizacji szkolnictwa polskiego z 11. III. 1932. Wydała ją „Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych we Lwowie, pt. „Ustrój i organizacja szkolnictwa w Pol-

sce" (Ustawy, Rozporządzenia, Okólniki) Lwów. 1934. Istnieje też praca F. Słowińskiego: „Zasady ustroju nowego szkolnictwa polskiego“. — Warszawa. 1934, — jasno i krótko informująca o ustawie ustrojowej, wyżej wspomnianej.

b) „Statut Publicznych Szkół Powszechnych 7-io klasowych“. Wydała go „Lwowska Biblioteczka Pedagogiczna“ ze wstępem i przypisami bibliograficznymi St. Łotockiej.

c) „Wytyczne dla autorów programów szkół ogólnokształcących“. Wydało je Ministerstwo W. Rel. i Ośw. Publ. Warszawa. 1932. Z nich najważniejsze są wytyczne psychologiczne i wychowawcze. Opracował je i drukiem ogłosił Dr. Jan Kuchta w pracy: Rozwój psychiczny młodzieży a praca szkolna. Warszawa. 1933. — Inne materiały ogłosiła J. Michałowska w dziele: Zagadnienia wychowawcze w nowych programach. — Warszawa. 1933.

d) Wskazania wychowawcze, zawarte w rozporządzeniach i okólnikach Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, ogłoszone w Dziennikach Urzędowych Min. W. R. i O. P. — łącznie zebrane i przedrukowane w książce „Wskazania Wychowawcze“ (zebrał E. Słowiński, Łódź, 1935; Państwowa Drukarnia.)

Znajdują się tam między innymi rozporządzenia o:

a) o wpływie wychowawczym nauczycieli na młodzież szkolną: Dz. U. Min. W. R. i O. P. 1927, Nr. 12, poz. 203.

b) o internatach; tamże: R. 1927, Nr. 15, poz. 260.

c) o nadzorze wychowawczym podczas praktyk religijnych, tamże:

R. 1922, Nr. 31, poz. 401.

R. 1925, Nr. 13, poz. 130.

d) o popieraniu przemysłu ojczyztego:

R. 1922, Nr. 31, poz. 401.

R. 1925, Nr. 9, poz. 94.

R. 1930, Nr. 7, poz. 123.

- c) o zrzeszeniach młodzieży szkolnej:
R. 1927, Nr. 11, poz. 183.
- d) o popieraniu lotnictwa: R. 1928, Nr. 4, poz. 81.
- e) o Polskim Czerwonym Krzyżu Młodzieży:
R. 1921, Nr. 24, poz. 254.
- f) o oszczędności:
R. 1925, Nr. 15, poz. 168.
R. 1926, Nr. 14, poz. 192.
R. 1927, Nr. 3, poz. 42.
- g) o dniu spółdzielczości: R. 1930, Nr. 9, poz. 149.
- ch) o dniach propagandy przeciwgruzliczej:
R. 1930, Nr. 11, poz. 175.
- h) o stratach powodowanych przez uszkodzenie linii telefonicznych i telegraficznych: R. 1930, Nr. 6, poz. 125.
- i) o przysposobieniu wojskowym i hufcach szkolnych żeńskich:
R. 1931, Nr. 3, poz. 3.
R. 1928, Nr. 13, poz. 213.
- j) o obchodach i uroczystościach szkolnych:
R. 1933, Nr. 1, poz. 41.
R. 1933, Nr. 11, poz. 168.
R. 1918, Nr. 7, poz. 17.
- k) w sprawie przerw między lekcjami:
R. 1916, Nr. 10-11, poz. 14.
- l) o dożywianiu, tamże; nadto:
R. 1924, Nr. 10, poz. 196.
R. 1931, Nr. 11, poz. 130.
R. 1932, Nr. 6, poz. 81.
- l) o prawidłowej postawie młodzieży przy pracy:
R. 1924, Nr. 20, poz. 210.
- m) o przeciążeniu: R. 1924, Nr. 15, poz. 155.
- n) o koloniach i półkoloniach letnich:
R. 1930, Nr. 9, poz. 142.
R. 1927, Nr. 7, poz. 100.
R. 1932, Nr. 2, poz. 20.
R. 1933, Nr. 5, poz. 107.
- o) jak opiekować się dziećmi w czasie ferij zimowych:
R. 1933, Nr. 16, poz. 214.

- p) o wychowawczych obowiązkach bibliotekarza i miesięcu książki dla młodzieży szkół powszechnych:
R. 1925, Nr. 11, poz. 103.
R. 1926, Nr. 1, poz. 11 i t. d.
- q) o uczęszczaniu do kinematografów:
R. 1927, Nr. 8, poz. 119.
- r) o ocenie i używaniu książek, czasopism i pomocy naukowych: R. 1937, Nr. 1, poz. 4.
- s) o „Kołach byłych wychowanków Szkół Powszechnych”: R. 1937, Nr. 1, poz. 12.
- t) w sprawie zwalczania wykroczeń młodzieży na terytorium kolejowym:
R. 1936, Nr. 2, poz. 40.
o zachowaniu się wobec cyklistów i samochodów:
R. 1925, Nr. 10, poz. 98.
- u) o selekcji dzieci umysłowo upośledzonych:
R. 1936, Nr. 8, poz. 132.
- v) w sprawie składek w szkołach:
R. 1936, Nr. 8, poz. 152.
- w) o korespondencji międzyszkolnej uczniowskiej:
R. 1936, Nr. 10, poz. 200.
- z) w sprawie zabaw tanecznych młodzieży szkolnej:
R. 1936, Nr. 12, poz. 249.
- ż) w sprawie wycieczek:
R. 1928, Nr. 7, poz. 123,
R. 1931, Nr. 4-5, poz. 53,
R. 1932, Nr. 9, poz. 114,
R. 1926, Nr. 9, poz. 105.
- x) o przechowywaniu okryć wierzchnich w szkołach: R. 1929, Nr. 13, poz. 189.

(Cytuję według pracy P. Sliwińskiego, wymienionej w tekście, — a nadto z Dziennika Urzędowego Ministerstwa W. Rel. i O. Publ., którego roczniki oznaczam literami R, dodając obok rok, w którym wyszedł cytowany rocznik.)

e) Programy nauczania, względnie zatwierdzone przez Ministerstwo W. R. i O. P. a używane w danej szkole, do nauki poszczególnych przedmiotów. podręczniki szkolne.

Układając plan pracy wychowawczej, a następnie ucząc, — winniśmy materiał nauczany i podręczniki szkolne do nauki poszczególnych przedmiotów, wyzyskiwać także dla celów wychowawczych, w czasie każdej lekcji, która tylko do tego się nadaje. Wiele sposobności ku temu znajdziemy na godzinie j. polskiego, opracowując czytanki o treści etycznej, — wiele na godzinach historii czy geografii (wychowanie państwowe, budzenie umiłowania rodzinnego kraju), — religii (pogadanki religijno-moralne), — wiele na godzinach innych przedmiotów.

III. MATERIAŁ DO UŁOŻENIA PLANU PRACY WYCHOWAWCZEJ.

Plan pracy wychowawczej w kl. I. szkoły powszechnej.
(Średnie dziecięstwo).

1. W dziedzinie wychowania obywatelsko-państwowego, dążąc w całym okresie pracy nad uczniem (t. j. w latach od 7 r. do 21 r.), — do wychowania zeń w końcu w ym efekcie czynnego obywatela, rozumiejącego swe obowiązki wobec Państwa, umiejącego i chcącego je spełniać — w tej fazie rozwojowej t. j. do lat 7, zapoznajemy dziecko: — z elementarnymi symbolami państwowymi (np. Orzeł, Sztandar), z portretem Prezydenta Rzeczypospolitej, Marszałka J. Piłsudskiego, Marszałka E. Rydza-Śmigłego, Hymnem Państwowym. Wydobywamy także elementy społeczne z zabaw (zasada podporządkowania się jednostki prawom gromady), uczymy pracy dla rodziny, kolegów, zapoznajemy dziecko głębiej z życiem najbliższych mu grup społecznych: rodziny i szkoły. Najprostsze wycieczki społeczne w obrębie miasta i wsi są także pożądane. (Obacz program „zajęć praktycznych“).

2. Wychowanie religijno-moralne. Podstawę kształcenia poczucia religijno-moralnych dziecka stanowią głównie przeżycia — nie zaś moralizowanie. Opierać się więc i w tej dziedzinie wychowania należy na osobistych przeżyciach ucznia, przeżyciach współuczniów

a także na przeżyciach bohaterów opowiadań, — dając dziecku w ten sposób możliwość wzbogacenia świata przeżyć własnych — oraz właściwego ustosunkowania się zarówno wobec rówieśników, jak też najbliższych osób dorosłych, które mają możliwość wywierania na nie wpływu przez przykład, względnie autorytatywne działanie. Za podstawę brać przy tym należy zaobserwowane przez dziecko lub przeżyte wydarzenia, wzgl. opisy wydarzeń, nie zaś ad hoc specjalnie spreparowane „powiastki“. Dziecko w tym okresie nie jest zdolne do poznawania prawd religijnych w ich istocie wewnętrznej; jego stosunek do Boga i ideałów jest raczej zewnętrzny. Boga wyobraża sobie jako najlepszego Ojca — obrazowo, konkretnie; ideały poznaje — poznając zewnętrzne wyrazy tychże w życiu. (Prawda — sylwetka prawdomównego dziecka). Od tej strony też promieniować winny te wpływy i oddziaływać na dziecko. Unikanie wzbudzania uczuć grozy i strachu (przed piekłem itp.) wydaje się w tym wieku wskazane. Otoczyć należy szczególną opieką sposób zachowania się dziecka w czasie modlitwy i w kościele, sposób odmawiania modlitwy, oraz ustosunkowania się do wszystkiego, co się wiąże z kultem religijnym.

3. Wychowanie estetyczne winno zmierzać do wytwarzania potrzeb estetycznych, stanowiących podstawy do kształtowania osobistej estetyki ucznia w higienie ciała, stroju, mowie, ruchu — i kształcić w ten sposób podstawowe uczucia estetyczne przez zestawianie przykładów ujemnych i dodatnich — wykorzystanie uczuć sympatii, uznania, a nawet podziwu dla jednostek przestrzegających tych zasad, — oraz przez elementarne wyjaśnianie racji tychże. (Zogniskować uczucia sympatii, uznania, podziwu, np. koło postaci „Czyszcioszka“. Dziecko zapragnie w związku z tym walczyć z brudem i brakiem estetyki u siebie i wokoło, oraz zdobyć wraz z klasą tytuł „czysciochów“¹⁾).

¹⁾ Szerzej obacz: Dr. J. Konstantynowicz: Wychowanie estetyczne w nowoczesnej szkole. Lwów 1936; — 2 części — teoretyczna i praktyczna.

4. Wychowanie techniczno-uitylitarne — powinno dążyć do zetknięcia dziecka powoli, stopniowo z realną pracą (majstrowanie); do usprawnienia jego systemu psychomotorycznego (oko, ręka, system mięśni) oraz do kształcenia zaradności w obchodzeniu się z realnym materiałem i najprostszymi narzędziami, nawiązując do aktywności dziecka i skłonności do naśladowania w zabawie czynności gospodarczych i zawodowych osób z otoczenia, — przy wykorzystaniu jak najprymitywniejszego materiału (skrawki papieru, odcinki, drutu, sznury, kawałki drzewa).

5. Wychowanie fizyczne. — Obacz program nauczania.

6. Wychowanie higieniczne i zajęcia z zakresu kultury życia codziennego obejmą tu niewielki zakres...coprawda, — z całym naciskiem jednak podkreślić należy, że już od pierwszych dni pobytu dziecka w szkole należy je wprowadzić. Dotyczyć to będzie zajęć, związanych z:

- a) ubraniem
- b) jedzeniem
- c) myciem ciała
- d) porządkiem w otoczeniu.

ad a) np. zdejmowanie i porządne wieszanie ubrania, — otrzepywanie czapki i odzieży z kurzu, — sposób oczyszczania obuwia, — sznurowanie i zapinanie bucików;

ad b) np. jak ładnie jeść śniadanie, — bez mlaskania, — małymi kęsami, — jak po jedzeniu obetrzeć usta serwetą, — jak ręce, — jak zachowywać się i prowadzić rozmowę przy jedzeniu.

ad c) np. czystość twarzy, szyi, rąk, — wyczesywanie i uczesanie włosów, — czystość nóg, — mycie ciała i sposób tegoż, — czyszczenie zębów;

ad d) np. jak się zachowywać w szkole i dokoła szkoły, — jak w miejscach ustępowych, — po co jest kosz na śmiecie, — po co są ścieżki, — zrobienie jednej wygodnej ścieżki, — co zrobić z kartkami zużytego, niepotrzebnego papieru, — jak myć naczynia, przegna-

czone do picia wody, — jak dbać o czystość ścian, sprzętów, — ścieranie kurzu i porządkowanie drobnych przedmiotów, — opieka nad roślinami i zwierzętami, — zdobienie portretów, które znajdują się w sali szkolnej.

7. Wychowanie intelektualne wiąże się ściśle z nauczaniem, które na tym poziomie winno być związane z najbliższym środowiskiem dziecka: domem, szkołą, miastem lub wsią, musi być oparte z jednej strony na bezpośrednich przeżyciach dziecka — z drugiej na jego zainteresowaniach i dążeniach instynktownych, w tym okresie zabawowych przeważnie i praktycznych, o tyle, że związanych z pewnymi konkretnymi dziecięcymi celami. Czynnikiem warunkującym dobór materiału i metody pracy jest nadto iluzyjno-zabawowy stosunek dziecka do rzeczywistości. Treść zadań, jakie dzieci na tym poziomie będą wykonywały, winna pozostawać w zgodzie z doświadczeniami dzieci i potrzebami życia codziennego. Dobre są w tym czasie zagadki, szarady, rebusy dostosowane do wieku dzieci.

Ad) 1—7. Całokształt wyżej wymienionych momentów wychowawczych musi przeplatać podstawowy materiał nauczania.

Podstawowym zadaniem oddziaływań wychowawczych w tym okresie będzie w pierwszej mierze utrzymanie „właściwego środka“ między naturalną u dziecka potrzebą iluzji i zabawowej przemiany rzeczywistości a realnością. Gdyby bowiem nie nastąpił w tym czasie u dziecka, jak to się dzieje normalnie, zwrot ku realizmowi, kraina marzeń i bajki może się dlań stać krainą ucieczki od rzeczywistości. Dziecko nauczy się stałe marzyć i fantazjować, zamiast przejść do czynnej, praktycznej, efektywnej „działalności“ w sferze rzeczywistych faktów i społecznego środowiska.

Jakkolwiek więc fantazja rozszerza „rzeczywistość“ dziecka, uzupełnia ją, przeistacza, wzbogaca — a rola bajek i zabaw iluzyjnych w życiu dziecka w tym okresie jest bardzo poważna — niebezpieczeństwa przerostu fantazji należy unikać.

Plan pracy wychowawczej w kl. II—IV.

(Okres późnego dzieciństwa).

1. W dziedzinie wychowania obywatelsko-państwowego w latach¹⁾ od 8—10 należy, gdy chodzi o stronę poznawczą, wprowadzić dzieci w rozumienie zespołowości klasy, wzbudzić poczucie odpowiedzialności wobec zespołu i odpowiedzialności zespołowej²⁾. — Z zagadnień państwowych dzieci muszą zrozumieć najelementarniejsze ich przejawy (wojsko, policja), oraz objawy współpracy społeczeństwa (np. straż ogniowa). Jednocześnie dzieci powinny czytać pisemko pod kierunkiem nauczyciela, oraz odbywać wycieczki społeczne, wyjaśniające poznawane zjawiska (spacery po wsi i mieście; siedziba straży ogniowej, posterunki, warty, obserwacja instytucji szkolnych oraz tak jak w fazie pierwszej). — W dziedzinie emocjonalno-aktywnej należy kontynuować pracę dla rodziny i kolegów. Udział w obchodach powinien być czynny, należy także nakłaniać dzieci do współpracy społecznej ze starszymi kolegami. Dzieci w tym okresie winny zajmować się ogródkiem szkolnym, hodowlą kwiatów dla szkoły, zdobieniem szkoły.

W latach od 10—12 w dziedzinie poznawczej należy dalej wprowadzać dziecko, w sposób do psychiki dziecięcej dostosowany, obrazy, łątki, — w rozumieniu zespołowości szkoły, oraz etyki pracy szkolnej.

Z elementów wiedzy o Państwie należy:

a) Zaznajomić dzieci (posługując się żywymi obrazkami odpowiednio dla dzieci ułożonymi), — z pracą

¹⁾ Należy nadto uwzględnić zasadnicze wskazania zawarte w planie pracy wychowawczej dla kl. I.

²⁾ Oczywiście zrobić to należy w sposób dziecięcy, łątki, prosty, — psychicie 7-miołatka odpowiadający: „Jestem uczniem kl. II np. więc mam pewne obowiązki wobec swej klasy, kolegów, honoru szkoły, — mam też pewne prawa”... Wszystkich wyliczonych tu przykładowo możliwości, — nie musi się wy-czerpać oczywiście. Można z nich jedynie korzystać w razie sposobności.

szkolną i oświatową w Państwie, z rolą bibliotek, muzeów itd. Wkońcu ostatniego roku pomówić o drogach dalszego wykształcenia się.

b) Zaznajomić ze sprawą bezpieczeństwa granic, państwową i społeczną organizacją obrony kraju.

c) Zaznajomić z ustrojem samorządowym i współpracą społeczeństwa z Rządem dla dobra Państwa.

W związku z tymi działaniami muszą odbywać się wycieczki społeczne, ilustrujące powyższe tematy (biblioteki, czytelnie, księgarnie, teatry, kina, poczta, telegraf, dworzec, ośrodki pracy społecznej, urzędy samorządowe, pamiątki historyczne). W dziedzinie emocjonalno-aktywnej winna rozwijać się praca dla rodziny i kolegów z umiejętnością organizowania tej ostatniej. Należy wyrabiać w dzieciach cześć dla bohaterów i bohaterstwa, zbliżając ich do wielkich wzorów bohaterów, walczących o ideały i pracowników życia codziennego. W skład tej pracy społecznej winno wchodzić wpojenie w dziecko zasad higieny osobistej i otoczenia.

2. W dziedzinie wychowania religijno-moralnego należy w dalszym ciągu dbać o rozwój uczuć moralnych dzieci i opierać wychowanie religijno-moralne na przeżyciach. Prócz tego kształtować należy już także u dzieci „oceny moralne“. — Stosunek dziecka do Boga i ideału zależy od fazy rozwojowej, w której się dziecko znajduje i od organizacji duchowej dziecka w tej fazie. W różnych okresach życia dziecko ustosunkowuje się inaczej do jednego i tego samego ideału przewodniego. W okresie omawianym aż do 1: roku życia, ideał interesuje dziecko od strony zewnętrznej. Dlatego jest wskazane ubrać „ideały przewodnie“, które mamy podać dziecku w tym okresie — w odpowiednią formę, któraby umożliwiła dzieciom — podejście do ideału od zewnątrz. Praktycznie tego dokonać można np. w następujący sposób: mówiąc — o „Bogu“ — mówi się w okresie dzieciństwa tylko i wyłącznie: o Bogu, jako Ojcu najlepszym, i opierając się jedynie na zewnętrznych wyrazach i przykładach tej Jego ojcowskiej dobroci — wszczepia ukochanie Boga w duszę dziecka.

Mówiąc o „prawdzie“ podchodzi się do zagadnienia jedynie od strony zewnętrznej — „od zewnętrznego wyrazu“, jaki dążenie do prawdy przybiera u dzieci, — t. j. prawdomówności. — W ten sposób wogóle do takich zagadnień ustosunkowywać się należy w tym okresie życia dziecka.

3. W dziedzinie wychowania estetycznego należy kontynuować tę pracę, którą się rozpoczęło w fazie pierwszej, a nadto dążyć do dalszego pogłębienia kultury estetycznej w następujący sposób. Wyrabiać należy odpowiednie powściągi, któreby uniemożliwiły zaprzeczenie elementarnej estetyki w czynię i nie dozwolily górować nad „poczuciem estetycznym“ skłonności do najmniej kłopotliwego wygodnego bytowania. Główny nacisk położyć należy na praktyczne wdrażanie młodzieży do nawyków estetycznych, wykorzystując w tym celu przykłady postępowania estetycznego oraz dostateczny materiał dla przeżyć estetycznych. Materiału tego szukać należy w ładzie życia codziennego, mowie ojczystej, przyrodzie, rzemiośle, czytankach itp. (praktyczne wychowanie estetyczne).

Momenty kultury ludowej regionalnej i ogólnopolskiej zarówno materialnej, jak duchowej i społecznej nie powinny być w okresie późnego dzieciństwa pomijane. Wybrać można dużo odpowiednich do omówienia z uczniami rzeczy z książki Adama Fiszer: „Lud polski“. Lwów. 1928.

4. Wychowanie (gospodarcze) techniczno-utilitytarne powinno wzbudzić szacunek dla pracy fizycznej, rozwijać zręczność i zaradność życiową oraz zdolności konstrukcyjne (majstrowanie). Dokonując tego dajemy dziecku możliwość poznania dziedziny pracy. Ody uczeń ponadto pozna prace rodziców i znajomych ludzi dorosłych, w zakresie dla jego wieku dostępnym, gdy pozna życie człowieka pracującego przy różnych warunkach, na różnych terenach, różnymi narzędziami pracy, — a także wytwory pracy ludzkiej, — łatwiej stanie się nawet pomocnikiem starszych, rodziców, rodzeństwa. Jego stosunek do ludzi stanie się podówczas

głębszy a do pracy i życia moralniejszy. Materiały do pracy wychowawczej dostarczy żywe środowisko i czytanki polskie, geograficzne, historyczne itp. Obacz nadto: Machowski „Wychowanie gospodarze“ w nowych programach. Warszawa. 1933.

5. Wychowanie fizyczne. Obacz program nauczania.

W związku z planem wychowania „fizycznego“ pamiętać należy o roli zuchów i organizacji harcerskich w życiu młodzieży w tym okresie „robinzonady“. Co z tej dziedziny zrobić można, podaje A. Kamiński w „Książce wodza zuchów“ (Katowice 1933) - i - „Antku Cwaniaku“, książce o Zuchach. (Katowice. 1932), — nadto Jadwiga Zwolakowska „W gromadzie Zuchów“. (Katowice. 1933). Wsumiئة tu hasła: Zuch chce być lepszym, — Zuch chce kochać Polskę i jej służyć, — Zuch musi być dzielny, — Z Zuchem musi być innym dobrze, — są subtelnie pomyślane, — i bardzo odpowiadają psychice działań w latach 7—11.

6. Wychowanie higieniczne i zajęcia z dziedziny kultury życia codziennego obejmą tu: Utrwalanie nawyków w zakresie higieny osobistej, zdobytych w klasie I. (obacz str. 7 niniejszej książeczki) Nadto: np. mycie twarzy, rąk, szyi, uszu; — mycie zębów rano i wieczorem; — mycie rąk przed każdym jedzeniem, — czyszczenie paznokci; — noszenie i używanie czystej chusteczki; — zasłanianie ust chustką przy kaszlu i kichaniu; — gry i zabawy na powietrzu; — oddychanie przez nos; — zachowywanie prawidłowej postawy przy siedzeniu i staniu; — niewkładanie do ust palców, ani innych przedmiotów; — chodzenie do ustępu rano; — nieprzetrzymywanie potrzeb fizjologicznych; — opiekę nad apteczką domową, czy doraźne udzielanie pomocy przy lekkich skaleczeniach.

Z innych zajęć np. pomoc dziecka przy nakrywaniu stołu przed jedzeniem; — utrzymywanie bucików i ubrania w należyтым porządku i schludności; — przyszywanie guzików i wieszadeł; — szycie worka na książki, śniadanie; — obrębianie chustki do nosa; —

Nieźle są w kl. IV. nadto pogadanki o pracy służby domowej, szkolnej, kobiet myjących podłogi, okna itp. — a w związku z tym pokazy wietrzania izby, przeprowadzania porządku, sprzątania, — zmiatania śmiecia w odpowiedni sposób. Niektórzy doradzają nawet (W. Hoszowska o. c.) systematyczną technikę robienia codziennych porządków.

7. W dziedzinie wychowania intelektualnego wykorzystać można w okresie późnego dziecięctwa przede wszystkim instynkt zbierania tak typowy dla tego okresu (geografia: nazwy, znaczki pocztowe, zbiory widoków miast, krajów, typów ludności — przyroda) i instynkt konstruowania (fizyka, geometria, arytmetyka, język polski, roboty). Instynkt społeczny od lat 10—12 umożliwia tworzenie dziecięcych „grup pracy“, instynkt dramatyczny zaś np. inscenizacje czytanek polskich. Nie należałoby również, zwłaszcza w pierwszym podokresie fazy późnego dziecięctwa tj. w latach 8—10, zapomnieć o zainteresowaniach zabawowych dzieci (język polski, rysunki). W drugim podokresie (10—12) zainteresowania samorzutne dzieci możnaby wykorzystać dla pracy ochotniczej, co ułatwiłoby użyteczne ustosunkowanie się do pracy obowiązkowej.

Nie należy wkońcu zapominać, zwłaszcza w drugim podokresie fazy późnego dziecięctwa, o budzącym się w dziecku powoli pędzie do lektury i roli popularno-naukowych książeczek w codziennym nauczaniu. Ważną rolę odgrywa też pismo szkolne, jako wyraz prymitywnej twórczości dziecka.

Plan pracy wychowawczej w kl. V i VI szkoły powszechnej.

1. Wychowanie obywatelsko-państwowe. W kl. V i VI szkoły powszechnej wychowanie obywatelsko-państwowe ma za zadanie budzić w uczniu, podobnie jak w klasach poprzednich ukochanie własnego państwa, cześć dla symbolów państwowych i osób na

czelę państwa stojących. Ukochanie państwa tudzież cześć dla niego musi się oprzeć na trwalszych podstawach, którymi być winno:

a)) zaznajomienie ucznia ze sprawą bezpieczeństwa granic państwa i społeczną organizacją obrony kraju. (L. O. P. P.; Liga Morska; Polski Czerwony Krzyż; P. B. K. itp.) ¹⁾

b) z pracą szkolną i oświatową w państwie, — z rolą bibliotek, muzeów i t. p., w sposób dla dziecka dostępny. Wkońcu ostatniej klasy należy pomówić, w związku z tym, z uczniem o drogach dalszego kształcenia się.

c) należy wprowadzić uczniów w zrozumienie zespołowości szkoły oraz etykę pracy szkolnej.

d) zaznajomić z ustrojem samorządowym i współpracą społeczeństwa z Rządem dla dobra państwa, w sposób łatwy, żywy, obrazkowy.

W związku z tymi działaniami muszą odbywać się wycieczki społeczne, ilustrujące powyższe tematy (n. p. biblioteki, czytelnie, księgarnie, teatry, kina, poczta, telegraf, dworzec, ośrodki pracy społecznej, urzędy samorządowe, pamiątki historyczne). W dziedzinie emocjonalno-aktywnej winna rozwijać się praca dla rodziny i kolegów z umiejętnością organizowania tej ostatniej. Należy wyrabiać w dzieciach cześć dla bohaterów i bohaterstwa, zbliżając ich do wielkich wzorów bohaterów, walczących o ideały i pracowników życia codziennego. W skład tej części pracy społecznej winno wchodzić wpojenie zasad etyki osobistej i postępowania wobec najbliższego otoczenia. Nadto ob. str. 16.

2. Wychowanie religijno-moralne. W dziedzinie wychowania religijno-moralnego należy w dalszym ciągu dbać o rozwój uczuć moralnych dzieci i opierać

1) Wszystko to są przykłady i możliwości. Nie należy program do całkowitego wykonania. — Realizując poszczególne punkty programu, należy w sposób „dziecięcy” tj. w formie dostosowanej do dziecka dostosowanej.

wychowanie religijno-moralne na przeżyciach danego dziecka, współuczniów, bohaterów czytanek i t. p. Prócz tego kształtować należy oceny moralne.

Wszystko winno zmierzać do spotęgowania w dziecku sił, mogących umożliwić mu chociażby w pewnym stopniu opanowanie siebie wewnętrzne w tym okresie „cieleńczych lat“ — a później osłabienie objawów przekory i krnąbrności — tudzież zwalczenie wewnętrzneg o poczucia własnej niepełnowartościowości.

Należy też otoczyć dziecko baczniejszą opieką, ze względu na budzący się w nim powoli instynkt gatunkowy. Zaopiekować się należy przede wszystkim jego „wolnym czasem“, lekturą, rozrywkami itp. (ob. nadto kł. VII.)

3. Wychowanie estetyczne. Wychowanie estetyczne w tym czasie powinno się stać ważnym czynnikiem „ogólnego“ podniesienia duchowego dziecka. Dążąc do pogłębienia kultury estetycznej wyrabiać w nim musimy, jak w klasach poprzednich powściągi, któreby uniemożliwiły zaprzeczenie elementarnej estetyki, w czynie i nie dozwoliły górować nad „poczuciem estetycznym“ skłonności do najmniej kłopotliwego wygodnego bytowania. Główny nacisk położyć należy na praktyczne wdrażania młodzieży do nawyków estetycznych, wykorzystując w tym celu przykłady postępowania estetycznego oraz dostateczny materiał dla przeżyć estetycznych. Materiału tego szukać należy w ładzie życia codziennego, mowie ojczyściej, rzemiośle itp. Praktyczne wychowanie estetyczne! (S. Machniewicz „Estetyka życia codziennego, Lwów. 1934). Teatr, kinoteatr, sala koncertowa, wystawy obrazów — oto dalsze czynniki, kształtujące estetycznie, — gdy dziecko odpowiednio z nich skorzystać umie, kierowane przez wychowawcę. Momenty kultury ludowej regionalnej i ogólnopolskiej powinny być w tym czasie omówione, możliwie interesująco, w miarę nadarżającej się sposobności. (Święta Wielkanocne, piśanki: wesele, obrzędy weselne itp. — A. Fiszer: „Lud polski“, Lwów. 1930).

4. Wychowanie (gospodarcze) techniczno-
 utylitarne powinno wzbudzić szacunek dla pracy fi-
 zycznej, rozwijać zręczność i zaradność życiową oraz
 zdolności konstrukcyjne (majstrowanie). Należy młodzieży
 w sposób dla wieku dostępny, otwierać oczy na zjawiska
 elementarne z życia gospodarczego, uczyć ją na nie
 patrzeć i je rozumieć. (Np. wywóz jaj i słoniny, węgla
 i t. p. za granicę i przywożenie kawy, herbaty, itp. z za-
 granicy; drogi polskie; środki komunikacyjne i t. d. Obacz
 nadto: Machowski „Wychowanie gospodarcze“, w nowych
 programach. Warszawa. 1933.).

W nawiązaniu do „instynktu zbierania“ tak typowego
 dla dzieci w tym wieku, polecają niektórzy pedagogowie
 zachęcić uczniów:

a) do zbierania widokówek, fotografii i wycinków
 z gazet, wiążących się z życiem gospodarczym.

b) do dorywczego zbierania „danych statystycznych“
 cyfrowych o życiu gospodarczym Polski i własnej okolicy,
 — tak jednak, by nie stworzyło to odrębnego „przed-
 miotu nauczania“ i nie zabiło zainteresowań samorzutnych
 dzieci.

c) do wydawania raz na półroczu „pisanej“ (nie
 drukowanej) a wspólnymi siłami całej klasy opracowa-
 nej, jednodniówki gospodarczej pt. „Młody Polak“, za-
 wierającej zbiory jak wyżej, — nadto artykuły „O Gdyni“,
 „Gdynia dawniej i dziś“, „Co z Polski wywozimy?,
 Co do Polski przywozimy?, Polskie okręty, Węgiel polski
 i t. p.

5. Wychowanie fizyczne. Obacz program wy-
 chowania. Uwzględnić się w tym dziele wychowania
 także wychowanie harcerskie. Literaturę podaje B. W.
 Lewicki: „Literatura harcerska“.

6. Wychowanie higieniczne i zajęcia z za-
 kresu kultury życia codziennego na tym stopniu obejmą
 dalsze utrwalanie nawyków w zakresie higieny osobistej
 a więc:

higieny ciała
 higieny odzieży
 higieny mieszkania

utrwalanie bardziej systematyczne umiejętności utrzymywania w porządku przedmiotów w otoczeniu, w sposób dla wieku dostępny, — zwyczaju chętnego pomagania starszym przy pracy, gdy zajdzie tego potrzeba, — techniki robienia codziennych porządków, wietrzenia klasy, izby mieszkalnej. — Nadto udzielanie pomocy przy lekkich skaleczeniach, opieka nad apteczką. Rola lekarza i sytuacje, w których go natychmiast wezwać należy. Szkodliwość narkotyków, alkoholu, tytoniu itp. Przepisy higieniczno-sanitarne o gruźlicy i t. p. Pogłębione pogadanki o pracy bliźnich przy różnych warsztatach pracy w wybranych środowiskach. — Pogadanki o zachowaniu się w towarzystwie, zwyczajach i obyczajach towarzyskich, zasadach grzecznego zachowania się w teatrze, kinie, w czasie koncertu, uroczystości państwowych, religijnych.

7. Wychowanie intelektualne. W dziedzinie wychowania intelektualnego wykorzystać można przede wszystkim, podobnie jak w klasach poprzednich, instynkt zbierania tak typowy dla tego okresu (geografia: nazwy, znaczki pocztowe, zbiory widoków miast, krajów, typów ludności — przyroda), i instynkt konstruowania (fizyka, geometria, arytmetyka, język polski, roboty). Instynkt społeczny od lat 10—12 umożliwia tworzenie dziecięcych „grup pracy“, instynkt dramatyczny zaś np. inscenizacje czytanek polskich. Inne zainteresowania samorzutne dzieci możnaby wykorzystać dla pracy intelektualnej, ochotniczej, co ułatwi pożyteczne ustosunkowanie się do pracy obowiązkowej.

Nie należy też zapominać, podobnie jak poprzednio, o budzącym się w dziecku pędzie do lektury i roli popularno-naukowych książeczek w co-

1; Pamiętać należy, że dziecko w tym wieku zaczyna powoli coraz lepiej definiować pojęcia, — myśli logicznej, — a nawet o wiele krytyczniej, jak dawniej.

dziennym nauczaniu. Ważną rolę odgrywa też pismo szkolne, jako wyraz prymitywnej twórczości dziecka. Ochronić należy dziecko przed lekturą zakazaną¹⁾. Otoczyć wogóle opieką czytelnictwo dzieci.

Dobrze jest wkońcu w tych klasach przeczytać z uczniami książeczkę Lubeckiego „Jak się uczyć?” (Lwów 1934) i zaznajomić ich w ten sposób z techniką uczenia się i czytania książek.

W „kartach indywidualnych“ uczniów, o ile się je w szkole prowadzi²⁾, — dobrze jest nie skąpić uwag o ich rozwoju intelektualnym. Przyda się to bardzo, ze względu na to, że niejedno dziecko, po ukończeniu kl. VI przejdzie do gimnazjum.

Plan pracy wychowawczej w kl. VII.

(Okres przedpokwitania i początki okresu pokwitania).

Wstęp. W dziedzinie wychowania ma szkoła w tym okresie życia, trudne do spełnienia zadanie. Jest to okres przejściowy, okres przekory i kłębności, okres zastoju w rozwoju duchowym, okres niedogodny zarówno dla nauczania, jak i pracy wychowawczej.

A jednak umiejętna postawa wychowawcza, pogodna atmosfera w klasie, stać się mogą skuteczną przeciwwagą zła. W pracy wychowawczej bowiem i momentach pedagogicznych głównie tkwią te elementy, które złemu stanowi rzeczy w tej fazie skutecznie zaradzić mogą, doprowadzając w rezultacie do wyników, nie tak rażąco gorszych, jak w poprzednich okresach.

Stwarzając w klasie pogodną atmosferę wychowawczą i to „budującą“ — widzieć winniśmy w dziecku

²⁾ Środki i sposoby podaje: Dr. Jan Kuchta: „Książka zakazana” — Warszawa 1934. — J. Ippoldt: „Jak młodzież naszą zachęcić do czytania”. Lwów 1932.

³⁾ ob. str. 31. niniejszej pracy.

raczej dobre strony, jak złe. Podkreślając je, musimy podnosić dziecko i pobudzać je do ich rozwijania. Apelując do dobrych stron duszy dziecka, wykorzystywać nadto musimy w pracy wychowawczej momenty uczuciowe, odgrywające podówczas niemałą rolę. Nie dopuszczając do objawów prowokacji ze strony przedpokwitającego — przez taktowne i stanowcze ustosunkowanie się do niego — nie wolno jednak wobec niego przybierać stanowiska stałe „karającego“, zasypywać dziecko ujemnymi ocenami. Należy pamiętać, że objawy prowokacji i przekory, to zwykłe w tym wieku objawy przejściowe, nie groźne i — że łatwiej im zapobiegać w sposób dobry jak zły.

Apelując do „ideału bohaterstwa“ i szlachetniejszych pierwiastków duszy dziecka, pobudzać należy ucznia do wykonywania zadań i prac ochotniczych, co w wysokim stopniu zwalczy płynące z fermentu duchowego braki i niedomagania w dziedzinie intelektualnej.

W odpowiedni sposób wogóle należy zaopiekować się czasem wolnym dziecka, pozostawiając mu go, w tym okresie podatności na złe wpływy, jak najmniej na rzeczy niepotrzebne, a wyzyskując go raczej dla celów związanych ze zdrowiem dziecka i rozwojem jego wyższych sił duchowych.

1. Wychowanie religijno-moralne winno w tej fazie iść w dwóch kierunkach, zmierzać do spotęgowania sił, mogących umożliwić w pewnym stopniu osłabienie objawów przekory i krnąbrności, zwalczać wewnętrzne poczucie własnej niepełnowartościowości dziecka i opanować budzące się życie instynktowe, — nadto wprowadzić ucznia sposobem przystępnym, obrazkowym, w życie parafialne i rok kościelny.

Czytanki polskie, historyczne, opowiadania przyrodnicze i geograficzne winny dostarczyć w tym kierunku „materiału przeżyciowego“. Dobrze jest wskazać na pewne postacie, godne naśladowania, które w jakiś dodatni sposób potrafiły zwalczać swe wady i podnieść poziom swej wewnętrznej duchowej wartości na wy-

niosłe wyżyny — drogą samowychowania, dobrze jest podać barwne regionalne obrazki z roku kościelnego — poetyckie i prozaiczne.

Jeszcze jeden moment, jak podkreślono, zasługuje w tym okresie na uwagę; konieczność opanowywania budzących się instynktów i popędów i — przez ich pokonywanie — wyzwalenie ducha. Ułatwia w wielkiej mierze sprawę spotęgowanie się religijności i pewien rozkwit uczuć religijnych, już w tym okresie, — odpowiednio wykorzystać się dający w pracy nad uwzniośleniem popędów, skierowaniem płynącej z nich energii instynktowej z łożyska pierwotnego w łożysko wyższe — podporządkowanie ich pewnym wyższym ideałom i dążeniom, ku celowi najwyższemu — Bogu.

Poza tym w dalszym ciągu należy baczną uwagę zwrócić w ogóle na kształcenie charakteru w wychowaniu. Młodzież wytwarza w sobie podówczą pewne zasadnicze dyspozycje uczuciowe wyższego rzędu, n. p. poczucie obowiązku, patriotyzm, miłość prawdy i t. p. Intelękt gra w tym procesie oczywiście znaczną rolę. Zapominać o tym nie należy, gdyż dla rozwoju charakteru mają te dyspozycje uczuciowe podstawowe znaczenie.

Równocześnie wielką rolę w życiu młodzieży zaczynają teraz odgrywać i deały w ogóle, których wielkość przeciwstawia ona własnej niemocy, niedoskoności, małości. W związku z tym podejmować nieraz zaczyna pokwitujący z zapałem „przeróżne ćwiczenia woli“. Zaczyna w ten sposób stawać się powoli wychowawcą samego siebie¹⁾. Ta dążność do samowychowania, zaznaczająca się silnie, musi być punktem wyjścia dla pracy nad kształceniem charakteru pokwitającego.

2. Wychowanie obywatelsko-państwowe w okresie przedpokwitania ma dość trudne zadanie. Mło-

¹⁾ Dr. J. Kuchta: Pamiętnik współczesnego dziewczęcia. — Lwów. 1932. (Odbitka z „Muzem“.)

dzień ustosunkowuje się podówczas dość dziwnie do życia społecznego. Zanika w niej poszanowanie autorytetu, budzi się nieufność do starszych oraz brak szczerości. Częstsze niż przed tym, wśród niej niechęci i właśnie utrudniają prace wychowawcze. Wszystko to wymaga specjalnej troskliwości i opieki ze strony wychowawców, tudzież poświęcania młodzieży większej ilości starań i czasu, pomijając potrzebę większej, niż przedtem, wyrozumiałości.

Wiedza teoretyczna, podawana w tym czasie, w zakresie wiadomości o państwie, winna być minimalna, a praca społeczna ograniczona, chociaż pogłębiona. Wyrabianie uczuć obywatelskich winno wspierać się silniej o czynniki emocjonalne, przede wszystkim rozwijając miłość dla bohaterstwa, dla ideału, Ojczyzny i ludzkości oraz współczucie dla niedoli ludzkiej. Objawy erotyzmu i adoracji sublimować należy w miłość wielkich spraw i wielkich ludzi.

W VII oddziale szkoły powszechnej młodzież, kończąca ostatecznie swoje wykształcenie, musi osiągnąć przez obywatelstwo zamknięcie i zsyntetyzowanie swej wiedzy o Państwie Polskim, wiedzy, która w wielu wypadkach będzie musiała starczyć na całe życie. Wiedza

¹⁾ Wylania się tu zagadnienie: jak wychowywać uczniów tzw. mniejszości narodowych. Znajdujemy na to odpowiedź w dziełach śp. Ministra Oświaty Sławomira Czerwińskiego: „O nowy ideał wychowawczy”. Warszawa 1933, oraz — „Pod znakiem odpowiedzialności i pracy”. Dziesięć wieczorów pod redakcją Adama Skwarczyńskiego. Warszawa. Wydawnictwo Droga. 1933, str. 263. — Otóż stwierdzają one, że: „... (sprawy wychowania mniejszości narodowych) domagają się rozwiązania w myśl wskazań idealistycznych, zgodnych z duchem nowego nacjonalizmu darzącego, a nie zaborczego. Winno się iść drogą poszanowania swobód i odrębności kulturalnych każdej narodowości, znajdującej się w granicach Państwa Polskiego. — Najlepiej zresztą rzecz tę ujmaje Śl. Czerwiński w mowie 28 listopada 1929, wygłoszonej w Wilnie.

ta powinna dać głębsze zrozumienie życia politycznego i społecznego. Omówić należałoby podówczas, w sposób prosty dla psychiki 14-latka dostępny, żywy, — następujące zagadnienia: „Człowiek, jako istota społeczna, solidarność społeczna, spółdzielczość, ustroj Państwa Polskiego, podatki, opieka nad dobrobytem i zdrowiem obywateli higiena społeczna, ochrona pracy, elementarne wiadomości prawne, związane z życiem praktycznym (kontrakt, kupno, sprzedaż itp.), organizacja życia gospodarczego w Polsce, handel i przemysł w sposób bardzo elementarny, wreszcie doprowadzić do zrozumienia wartości pracy wogóle, i wartości pracy pokoleń przeszłych dla nas. Wiedza teoretyczna winna być uzupełniana przez wycieczki społeczne (zwiedzanie instytucji społecznych, żłobków, przedszkoli poradni, instytucji państwowych, sklepów, jarmarków, warsztatów, fabryk).

Młodzież musi być wprowadzona w atmosferę pracy w poszczególnych zawodach przed wybraniem zawodu dla siebie, oraz otrzymać elementarne wskazówki z higieny pracy zawodowej. Jednocześnie rozwijać się winna praca społeczna młodzieży, będąca kontynuacją prac w latach poprzednich. Młodzież wychodząca z VII oddziału szkoły powszechnej musi w pewnym stopniu posiadać zainteresowania dla życia gospodarczego i społecznego własnej okolicy i Państwa Polskiego. (Doprowadza się do tego w czasie nauki geografii, historii, zajęć praktycznych.).

3. Wychowanie estetyczne. Na plan pierwszy wybija się w tym okresie przede wszystkim praktyczne wychowanie estetyczne — drogą codziennego oddziaływania przez odpowiednie zorganizowanie życia dziecka w szkole i poza szkołą. Wskazane jest dalsze rozwijanie smaku estetycznego, zestawianie przykładów ujemnych i dodatnich, — kształcenie dalszych potrzeb estetycznych, (np. język plastyczny, ilustracje czytanek, inscenizacje, dykcje, ekspresja, czytanie zespolowe).

Uodpornić należy dziecko wewnątrznie przed złymi wpływami, złą lekturą, kształtując „swoiste na-

stawienie wewnętrzne“ i pewne „estetyczne kategorie“ wartościowania rzeczy, zjawisk, przeżyć. Tkwi w tem ważny klucz do pokonania podatności dziecka na ujemne oddziaływania, przed którymi, z zewnątrz jedynie, trudno dziecko całkowicie zabezpieczyć. Podkreśla wagę tego i wskazuje odpowiednie sposoby realizacji Dr. Jan Kuchta w pracy „Książka zakazana“ jako przedmiot zainteresowań młodzieży w okresie pokwitania. Warszawa. 1934.

Poważne, — a wolne od niepotrzebnego i szkodliwego moralizowania, — chociaż urzeględniające i moralną stronę zagadnienia, w sposób subtelny, — pogadanki estetyczne z młodzieżą — na temat przeczytanych przez nią książek, — przedstawień kinowych, teatralnych itp. oddać tu mogą wielkie usługi.

Momenty kultury ludowej regionalnej i ogólnopolskiej powinny być w tym okresie szeroko uwzględniane, w związku z r. t. kalendarzowym, obrzędami rodzinnymi, życiem miejscowości, wyrobami ludowymi.

44. Wychowanie gospodarcze. (techniczno-utilitytarne). Ze względu na mający w tym okresie nastąpić wybór dalszej drogi życiowej (ukończenie szkoły powszechnej) należy dać uczniowi odpowiednie informacje, dotyczące: rodzaju zawodów¹⁾, warunków pracy w tych zawodach, zdatości fizycznej i duchowej do tych zawodów, widoków na przyszłość w zawodzie, oraz roli społecznej danego zawodu. Należy go nadto bezpośrednio, w ciągu pracy szkolnej, stykać z pracą fizyczną, celem wyrobienia szacunku dla pracy.

Celem ostatecznym wychowania gospodarczego (utilitytarno-technicznego²⁾) jest to, by uczeń nauczył się do-

1) Dr. Bronisław Biegeleisen: „Poradnictwo zawodowe a szkoła”. Kraków 1928.

a) Z. Lipiński: „Informator dla chłopów kończących szkołę powszechną”. Warszawa 1933.

b) Z. Lipiński: „Informator dla dziewcząt kończących szkołę powszechną”. Warszawa 1930.

2) St. Machowski: „Wychowanie gospodarcze w nowych programach”. Warszawa 1933.

ceniać znaczenie zawodu (mniejsza o to jakiego), — nie przez teorię, lecz przez zetknięcie z wyczynem; chodzi o wyrobienie kultury pracy. Nie chodzi natomiast bynajmniej o jakiś ściśle określony zawód czy przedmiot (np. gospodarstwo domowe), lecz o to, by momenty pracy weszły do wszystkich przedmiotów nauczania: historii, języka polskiego, matematyki; chodzi o uprzątnięcie nauki w ten sposób i związanie jej z realnym życiem.

Przy możliwie szerokim stosowaniu metody zamierzeń (projektów), wiązać należy pracę szkoły w kl. VII z życiem, — a nadto starać się, by praca domowa ucznia była nie pamięciowym, werbalnym uczeniem się, lecz raczej życiowym zastosowaniem wiadomości przy pewnych ręcznych, praktycznych zajęciach.

Nadto należy doprowadzić do tego, by uczeń orientował się i umiał patrzeć na życie gospodarcze rodzinnych okolic i Polski — w sposób dla jego wieku dostępny. (Malicki — Piątkowski — Zienkiewicz: „Jak pracujemy w Polsce?” Warszawa. 1935.)

5. Wychowanie fizyczne. Obacz program nauczania. W okresie przedpokwitania i pokwitania, kiedy w uczniu (enicy) budzi się „pęd w świat”²⁾ i żądza przygód — wycieczki i życie harcerskie mogą w dziedzinie wychowania fizycznego odegrać pierwszorzędą rolę.

6. Wychowanie higieniczne i zajęcia z zakresu życia codziennego. Pouczenia i wskazania zasadnicze higieniczne, mają niezwykle doniosłe życiowe znaczenie w tym czasie. To też ten dział wychowania musi być specjalną otoczony troską. Traktujemy go w kl. VII, podobnie jak w kl. V i VI. Nadto wprowadzamy pogadanki dostosowane do wieku, — o zdrowiu i chorobie, — o roli lekarza, — o wybranych zagadnieniach z anatomii i fizjologii, — o niebezpieczeństwie chorób zakaźnych i sposobie bronienia się przed nimi, — o zwalczaniu

²⁾ Dr. J. Kuchta: „Dziecko włóczęga”. Warszawa 1933.

niu przesądów, zabobonów, wróżbitów, — o zachowaniu się w domu, w towarzystwie, w świecie.

Pogadanki winny być jaknajbardziej dostosowane do potrzeb środowiska w którym młodzież żyje, — być praktyczne, jasne i zajmujące.

7. Wychowanie intelektualne. Dział wychowania intelektualnego należy w klasie VII otoczyć także poważną opieką. Praca w tej dziedzinie stanie się fundamentem samokształcenia wychowanka w przyszłości. To też należy go zaznajomić z techniką uczenia się i czytania książek i gazet. (Lubecki: „Jak się uczyć“? Lwów. 1933. Państw. Wydawnictwo książek szkolnych, — Rudniański: „Technologia pracy umysłowej“, Warszawa 1934, — Dr. Jan Kuchta: „Książka zakazana“, Warszawa 1934, — H. Radlińska: „Książka wśród ludzi“, Warszawa 1934.). Szczególnie doniosłą rolę winny odegrać popularno-naukowe książeczki. Obudzenie pewnego dopuszczalnego krytycyzmu w stosunku do czytanych artykułów w dziennikach lub nieodpowiednich książeczkach byłoby też wskazane. — Metoda pracy ohotniczej, — jednostkowej i grupowej, — daje w kl. VII dobre rezultaty.

Pozostają do omówienia takie zagadnienia jak poznanie dziecka i jego indywidualności, charakteru itp. Rozwiązanie ich znaleźć można w rozprawce Dr. J. Biegeleisena „Wskazania metodyczne do prowadzenia karty indywidualnej w szkołach powszechnych“ lub S. Studenckiego „Jak obserwować dzieci“? Warszawa. 1933.

Problem „Dzieci trudnych do wychowania“ omawiają: Dr. Jan Kuchta w pracach: „Dzieci trudne do wychowania“, „Uczeń zuchwały“, „Dziecko włóczęga“, „Dziecko wiejskie“, Dr. P. Z. Dąbrowski: „Dziecko leniwe“, Dr. L. Blaustein: „Lenistwo dzieci i młodzieży“, Dr. A. Kulczycki: „Uczeń kłamca“, — Dr. K. Dąbrowski:

„Nerwowość dzieci i młodzieży“, — Fr. Sniehoła: „Charakter i typy jedynaków“, — Fr. Baumgarten: „Kłamstwo“, — St. Razwiłowska: „Dzieci nieposłuszne“, — Dr. A. Kulczycki: „Charakterologia F. Kunkla“, — J. Babicki: „Wychowanie dziecka opuszczonego“. Warszawa 1929, — Dr. J. Kuchta: „Psychologia uczenicy-podlotka“ (z pamiętnikiem). Lwów 1937, — E. Croner: „Psychika młodzieży żeńskiej“. Warszawa 1932, — i — „Nowoczesne wychowanie dziewcząt“. Lwów 1936.

O innych zagadnieniach jak „współpraca domu ze szkołą“, sprawozdania z pracy wychowawczej“ wycieczki i t. p. pisze Dr. J. Kuchta w pracy „Rozwój psychiczny młodzieży a praca szkolna“. Warszawa 1934 r. lub J. Michałowska w książce „Zagadnienia wychowawcze w nowych programach“. Warszawa 1933.

KSIEGARNIA R. SC
BAT
posiada na skł

Rp 2451

LWOWSKIEJ BIBLIOTECZKI PEDAGOGICZNEJ

1. Dr. Jan Kuchta: „Typologia nauczyciela” 0.90 zł.
2. Dr. P. Z. Dąbrowski: „Dziecko leniwe” 1— zł.
3. Dr. J. B. Konstantynowicz: „Wychowanie estetyczne w nowoczesnej szkole”. Cz. I. Teoretyczna 1.30 zł.
4. Dr. J. B. Konstantynowicz: „Wychowanie estetyczne w nowoczesnej szkole”. Cz. II. Praktyczna 1.30 zł.
5. Dr. H. Podkulska: „Środowisko w świetle badań współczesnej pedagogiki” 1.30 zł.
6. Dr. L. Blaustein: „Karność w nowoczesnym wychowaniu” 1.30 zł.
7. Dr. J. Kuchta: „Dziecko włóczęga” 1.30 zł.
8. Dr. J. Kuchta: „Psychologiczne i wychowawcze podstawy nowych programów” 1.30 zł.
9. L. Siemieńska: „Główne kierunki współczesnej pedagogiki”. — Pedagogika katolicka 1.50 zł.
10. Dr. Jan Kuchta: „Dzieci trudne do wychowania” (I. Uczeń zachwały) 1.50 zł.
11. Dr. H. Podkulska: „Środowisko wielkomięskie” 1.30 zł.
12. Dr. E. Croner: „Pedagogika humanistyczna”. (E. Spranger) 1.50 zł.
- 13—14 Dr. J. Krystanowski: „Metoda szkiców i zagadnień” 1.95 zł.
15. Dr. L. Blaustein: „Lenistwo u dzieci i młodzieży”. 1.50 zł.
16. Dr. H. Podkulska: „Środowisko rodzinne” 0.90 zł.
17. Dr. A. Kulczycki: „Charakterologia” F. Künkla 1.50 zł.
18. Dr. J. Kuchta: „Dzieci trudne do wychowania w świetle badań psychologii głębi” w druku
19. Ks. Mgr. J. Fondaliński: Nowe psychoanalityczne badania Ch. Baudoina w druku
20. Dr. M. Grzędzińska: „Wychowanie dziewcząt”. w druku
21. St. Łotocka: Plan Pracy Wychowawczej dla kl. I—VII szkół powszechnych. (II. wyd. rozszerzone) 0.80 zł.
22. St. Łotocka: Jak się przygotować do egzaminu praktycznego na nauczyciela szkół powszechnych? 1.50 zł.
23. St. Łotocka: Statut Szkół Powszechnych 0.95 zł.
24. Dr. A. Kulczycki: „Uczeń kłamca” 1.10 zł.
25. L. Łotocki: „Dziecko sierota” (Psychologia. Wychowanie.) 1.10 zł.

LWOWSKA BIBLIOTECZKA PRZEKŁADÓW DZIEŁ PSYCHOLOGICZNYCH

1. L. S. Wygotcki: Nowe kierunki psychologii I. „Psychologia strukturalna” 1.50 zł.
2. M. Szirwindt: Nowe kierunki psychologii II. „Behawioryzm” 1.30 zł.
3. F. Künkel: „Psychologia indywidualna” w druku
4. M. Wertheimer: „Psychologia postaci”. w druku
5. Pedagogika współczesna (W wypisach) w druku
6. E. Croner: „Nowoczesne wychowanie dziewcząt” . 1.50 zł.